

NOVA
UNIVERZA

DIGNITAS

Revija za človekove pravice

Slovenian journal of human rights

ISSN 1408-9653

Evalvacija kot znanstvena veda in njen pomen za kakovost v visokem šolstvu
Liljana Brožič, Andrej Anžič

Article information:

To cite this document:

Brožič, L., Anžič, A. (2010). Evalvacija kot znanstvena veda in njen pomen za kakovost v visokem šolstvu, Dignitas, št. 47/48, str. 94-115.

Permanent link to this document:

<https://doi.org/10.31601/dgnt/47/48-5>

Created on: 16. 06. 2019

To copy this document: publishing@nova-uni.si

For Authors:

Please visit <http://revije.nova-uni.si/> or contact Editors-in-Chief on publishing@nova-uni.si for more information.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© Nova univerza, 2018

NOVA
UNIVERZA

FAKULTETA ZA SLOVENSKE
IN MEDNARODNE ŠTUDIJE

NOVA
UNIVERZA

EVROPSKA PRAVNA
FAKULTETA

NOVA
UNIVERZA

FAKULTETA ZA DRŽAVNE
IN EVROPSKE ŠTUDIJE

Evalvacija kot znanstvena veda in njen pomen za kakovost v visokem šolstvu

dr. Liliana Brožič, dr. Andrej Anžič¹

1. Uvod

Vlada Republike Slovenije je v začetku leta ustanovila Nacionalno agencijo Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu (NAKVIS), ki je v mesecu novembru objavila predlog Meril za akreditacijo in zunanjo evalvacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov.

Namen članka je predstaviti nekaj ključnih pojmov in pogledov na področju evalvacij kot znanstvene sociološke vede, ki bi lahko pomembno vplivali na razvoj področja evalvacij v visokem šolstvu.

Nesporno dejstvo je, da obstajajo razlike pri razumevanju evalvacij kot znanstvene vede in evalvacij, ki so v rabi na področju visokega šolstva. Toda ali bi lahko na področju evalvacij v visokem šolstvu uporabili nekatera znanja in izkušnje, ki so nastale v znanstvenih krogih s poudarkom na znanstveni metodologiji.

Ključno vprašanje je, ali je na področju visokega šolstva dovolj kakovostne literature, na podlagi katere je mogoče dobiti celovito sliko o poteku evalvacij v visokem šolstvu s poudarkom na dokumentaciji, katere osnova so kvalitativne in kvantitativne metode.

Osnovni namen avtorjev je podati nekaj izhodišč za nadaljnjo diskusijo in imperativov pri delu NAKVIS-a, ki svoje področje delovanja lahko izboljša tudi z upoštevanjem nekaterih že znanih dejstev in vedenj na področju evalvacij kot znanstvene vede.

2. Evalvacija kot znanstvena veda

Beseda »evalvacija« v slovenskem jeziku pomeni ocenitev, vrednotenje, medtem ko slovar angleškega jezika besedo pojasnjuje

¹ Redni profesor za področje »Varnostni sistemi«.

tudi kot preračunavanje, določitev vrednosti. V literaturi se pojavlja tudi zapis »evaluacija«, vendar je zelo redek.

Različni avtorji evalvacije razumejo zelo različno. Tako Mesec² pravi, da evalvacijo lahko razumemo v ožjem in širšem pomenu, pri čemer je evalvacija postopek, v katerem na osnovi zbranih objektivnih podatkov o značilnostih socialne politike na določenem področju, socialne ustanove, programa, ukrepa, storitve ali postopka presodimo, v kolikšni meri, kako uspešno, in kako učinkovito dosega cilje in kakšni so njegovi namerni ali nenamerni učinki. V ožjem pomenu se evalvacija nanaša samo na doseganje ciljev in oceno učinkov.

»Definicije evalvacij so zelo različne in variirajo med trditvami, da gre za javno politiko (policy analysis), in med mnenjem, da so povezane s predsodkom funkcije evalvacij«³. Model evalvacij na področju analize politik je sestavljen iz več procesov. Prvi v tej metodologiji je proces strukturiranja problema, sledi proces napredovanja, proces predlogov in proces spremljanja. Peti proces je evalvacija, zasnovana na spremljanju in vrednotenju. »Na splošno je v analizi politik izraz evalvacija sinonim za oceno, rangiranje, ocenjevanje; to so vse besede, ki vsebujejo prizadevanje za analiziranje rezultatov politik v smislu določene množice vrednot«⁴. Na podobnosti in razlike med evalvacijskimi raziskavami in javnimi politikami opozarjata Geva – May in Pal⁵. Te razlike so pomembne posebej v zasnovi evalvacije, raziskovalnih metodah, definiciji problema, interpretaciji podatkov in argumentaciji rezultatov evalvacije⁶.

Nevo⁷ meni, da je prevladujoča definicija v procesu evalvacij predvsem sistematičen opis izobraževalnih vsebin in/ali ugotovitve o njihovem uspehu in vrednosti. Vrednostni vidik evalvacij ali »sistematično raziskavo vrednosti in uspešnosti nekega predmeta« so najbolje opisali avtorji Eisner (1979), Glass (1969), House (1980), Scriven (1967) in Stufflebeam (1974). Našteti avtorji vidijo

² Mesec Blaž, Različice kvalitativnih raziskav, skripta za študente Fakultete za socialno delo, Fakulteta za socialno delo, Ljubljana, 3. december 2004.

³ Geva – May Iris, Pal A. Leslie, Good Fences Make Good Neighbours, Policy Evaluation and Policy Analysis – Exploring the Differences, Evaluation, Sage Publications, 1999, Vol 5(3), str. 246.

⁴ Dunn William N, Public Policy Analysis, An Introduction, Prentice – Hall, Inc. Printed in United States in America, 1994, str. 403.

⁵ Isto.

⁶ Geva – May Iris, Pal A. Leslie, Good Fences Make Good Neighbours, Policy Evaluation and Policy Analysis – Exploring the Differences, Evaluation, Sage Publications, 1999, Vol 5(3), str. 259–277.

⁷ Nevo v Geva – May Iris, Pal A. Leslie, Good Fences Make Good Neighbours, Policy Evaluation and Policy Analysis – Exploring the Differences, Evaluation, Sage Publications, 1999, Vol 5(3), str. 259–277.

evalvacijo kot proces, ki vsebuje tako opisovanje kot tudi presojo. Bistvena prednost evalvacij je povratna informacija, ki omogoča izboljšavo obstoječega programa ali aktivnosti.

Začetek evalvacijskih raziskav javnih politik ponavadi povezuje s krizo države blaginje, v smislu krčenja sredstev države za javne programe, kar je vzpodbudilo ocenjevanje njihove uspešnosti in učinkovitosti⁸.

Evalvacije javnih služb so bile v preteklosti najbolj pogoste na področju izobraževanja in zdravstva. Večina avtorjev⁹ govori o štirih generacijah evalvacij.

Evalvacije prve generacije so imele predvsem funkcijo merjenja. Obenem s pojavom prvih merjenj se je pojavil tudi izraz evalvacija. Vključeval je predvsem teste in testiranje študentov, evalvator je imel povsem tehnično funkcijo merjenja, in to v kvantitativnem smislu.

Evalvacije druge generacije so bile nadgrajene s funkcijo opisa. Evalvacije prve generacije so se izkazale za pomanjkljive, saj niso zagotavljale celotne informacije o nekem izobraževanju. V ZDA so tako uvedli osemletno študijo, ki naj bi ugotovila kakovost študija na srednjih šolah in fakultetah, pri čemer so bili upoštevani vsi vidiki evalviranja (testi, ocenjevanje programov, ciljev, učinkov ...). Vloga evalvatorja je tako postala opisovanje, ki pa ne izključuje merjenja¹⁰.

Evalvacije tretje generacije so pridobile na kakovosti s presojo. Zgolj testiranje in opisovanje ni bilo več dovolj. Od evalvatorja so pričakovale še presojo. Evalvator je pridobil vlogo razsodnika, hkrati pa ohranil deskriptivno in tehnično funkcijo. Pristop je prinesel nove probleme, prvič so bili evalvaciji podvrženi tudi cilji. Presoja bi morala temeljiti na standardih, ki še niso bili določeni, evalvatorji se niso počutili kompetentne za vlogo razsodnika, vendar so vlogo vseeno opravljali, saj so bili še najbolj objektivni¹¹.

Avtorja četrte generacije evalvacij sta Egon Guba in Yvonna Lincoln¹². Po njuni teoriji se evalvacije delijo na štiri faze, in sicer:

⁸ Macur Mirna, Vpliv privatizacije na kakovost zdravstvenih storitev – evalvacija z vidika uporabnika, doktorska disertacija, Fakulteta za družbene vede, 2000.

⁹ Guba in Lincoln, Madaus in drugi v Macur Mirna, Vpliv privatizacije na kakovost zdravstvenih storitev – evalvacija z vidika uporabnika, doktorska disertacija, Fakulteta za družbene vede, 2000.

¹⁰ Macur Mirna, Vpliv privatizacije na kakovost zdravstvenih storitev – evalvacija z vidika uporabnika, doktorska disertacija, Fakulteta za družbene vede, 2000.

¹¹ Isto.

¹² Egon G. Guba in Yvonne S. Lincoln sta avtorja monografije Četrta generacija evalvacij (Fourth Generation Evaluation), ki je izšla pri Sage, 1989.

- v prvi fazi evalvator identificira udeležence (osebe, ki določijo, kaj bomo evalvirali, osebe, ki z evalvacijo pridobijo, in osebe, ki z evalvacijo zgubijo) in odkriva njihove zahteve;
- v drugi fazi se krog informacij med udeleženci razširi tako, da vse seznanimo z ugotovitvami in ostalimi relevantnimi podatki;
- v tretji fazi se evalvator bolj angažira v smislu povezovanja in reševanja ostalih odprtih vprašanj;
- v četrti fazi poskušajo vsi udeleženci in evalvator najti končno rešitev s konsenzom¹³.

Četrta generacija evalvacije po Gubi in Lincolnovi ima veliko privrženecov, pa tudi tistih, ki njune teorije ne zagovarjajo. Po literaturi sodeč je najbolj sporno ravno doseganje konsenza med vsemi udeleženci evalvacije. Za podrobnejše razumevanje razlik med prvimi tremi generacijami evalvacij in četrto generacijo evalvacij je smiselno poznati *temeljna načela četrte generacije evalvacij*:

Evalvacija zajame integralen družbeno-politični proces, ki vključuje mnenja in interese udeležencev in evalvatorjev, predvsem pa širše kulturno, politično in socialno okolje.

Evalvacija zahteva proces sodelovanja vseh udeležencev, pri čemer mora biti dosežen splošni konsenz o končni odločitvi oziroma stališču. Na ta način naj bi našli najboljšo skupno opcijo, ki bi bila za vse prisotne optimalna.

Evalvacija je proces poučevanja in učenja hkrati. V procesu evalvacije se v sodelovanju z vsemi udeleženci vsi učijo od drugih, sami poučujejo druge in z aktivnim sodelovanjem širijo lastno znanje, pri čemer se porajajo nove rešitve.

Evalvacija je kontinuiran, ponavljajoč se in močno divergenten proces. Program ali ukrep, ki ga evalviramo, je kljub temu, da teče v okviru začrtanega načrta, dovzeten za stalne spremembe in izboljšave, ki so potrebne za doseg trenutnih ciljev. Ima svoj začetek in konec, vendar ob ponovnem začetku stečejo ne iste, a podobne aktivnosti.

Evalvacija je porajajoč se proces. Evalvacije kot postopka ni možno vnaprej načrtovati do te mere, da bi šle vse aktivnosti natančno po časovnici. V program, ki ga evalviramo, je vključenih toliko različnih dejavnikov, npr. udeleženci, okolje, različne vsebine, posebnosti posameznega dogodka, ki se dejansko lahko ves

¹³ Toulemonde Jacques, Fontaine Celine, Laudren Emile, Vincke Philippe Evaluation in Partnership, Practical Sugestions for Improving their Quality, Evaluation, Sage Publications, 1998, Vol. 4(2), str. 171-188.

čas spreminjajo. Hkrati ne moremo zagotoviti okoliščin, kjer bi se isti proces lahko ponovil z istimi pogoji. Vsak proces evalvacije je unikaten.

Evalvacija je proces z nepredvidljivimi ugotovitvami. Aktivno sodelovanje vseh udeležencev, poučevanje in učenje v procesu ter sestavine procesa, pri katerih je možnost spreminjanja relativno visoka, privedejo do končnih ugotovitev, ki niso bile pričakovane, in ne samo to, morda nam tudi niso všeč in jih ne želimo. Posebej pomembno je poznati vzroke za posamezna stališča, ki jih imajo različni udeleženci, in njihov vpliv pri iskanju skupnega konsenza.

Evalvacija je proces, ki oblikuje realnost. Gre za oblikovanje optimalnega realnega stanja v nekem procesu, nikakor ne moremo govoriti o odkritju^{14 15}.

Dejstvo je, da je četrta generacija evalvacij doprinesla k razvoju novosti na področju evalvacij predvsem v smislu uvajanja kvalitativnih metod raziskovanja, s čimer so evalvacije pridobile predvsem na širšem kontekstu obravnavanja posameznega procesa in posledično na kakovosti. Vendar sta avtorja doživela tudi veliko kritik. Ena izmed najbolj pogostih kritik četrte generacije evalvacij je ravno iskanje konsenza med vsemi udeleženci evalvacije. Dabinett in Richardson¹⁶ ugotavljata, da je v procesu evalvacije zelo pomembno, kdo ima moč odločanja in vplivanja na segmente evalvacije, ki sam proces evalviranja lahko dejansko preusmeri v povsem drugo/svojo smer. Zagovarjata namreč dejstvo, da je vedno nekdo (zunaj ali znotraj procesa), ki posamezno evalvacijo financira oziroma je že uvodoma financiral program, ki se evalvira. Ravno tako se v procesu evalvacije lahko pojavijo posamezni udeleženci¹⁷, ki s pozicije moči poskušajo na postopek procesa evalvacije vplivati, npr. ravnatelj, vodja izobraževalnega programa itn¹⁸.

¹⁴ Macur Mirna, Vpliv privatizacije na kakovost zdravstvenih storitev – evalvacija z vidika uporabnika, doktorska disertacija, Fakulteta za družbene vede, 2000.

¹⁵ Huebner Angela J., Bett, Sherry C. (1999): Examining Fourth Generation Evaluation, Application to Positive Youth Development, Evaluations, Sage Publications, 1999, Vol 5(3), str. 340–358.

¹⁶ Dabinett Gordon, Richardson Tim, The European Spatial Approach, The Role of Power and Knowledge in Strategic Planning and Policy Evaluation, Evaluations, Sage Publications, 1999, Vol 5(2), str. 220–236.

¹⁷ Angleško besedo »Stakeholders« slovenska strokovna literatura prevaja kot udeleženci ali nosilci interesov, torej vsi tisti, ki v procesu sodelujejo oziroma imajo v njem nek interes in nanj lahko tudi vplivajo.

¹⁸ Dabinett Gordon, Richardson Tim, The European Spatial Approach, The Role of Power and Knowledge in Strategic Planning and Policy Evaluation, Evaluations, Sage Publications, 1999, Vol 5(2), str. 220–236.

Gregoryjeva¹⁹ argumentira kritiko četrte generacije evalvacij kot omejitve, ki jih deli na strukturalne, administrativne in socialne.

Med strukturalne omejitve šteje dejstvo, da je vsaka evalvacija, ki želi biti participativna, dejansko politično dejanje. Evalvacije, ki naj bi k nekemu cilju kaj doprinesle, morajo biti organizirane z neke pozicije moči. Moč je dejansko politika, gre torej za moč odločanja²⁰. Guba in Lincolnova glede na našeta načela četrte generacije evalvacij dejansko dopuščata doseganje konsenza vseh udeležencev ter poudarjata upoštevanje vseh udeležencev in njihovih mnenj, ki sooblikujejo končne ugotovitve, in brez konsenza vseh končne ugotovitve ni. V tem delu Gregoryjeva²¹ posebej opozarja, da so določene javne politike že pravnoformalno sprejete in na način Gube in Lincolnove nek udeleženec v procesu evalvacije dejansko nasprotuje javno sprejeti politiki na določenem področju. Navedeno postavlja v posebno neugoden položaj ravno evalvatorja, ki naj bi bil kot mediator ključna oseba četrte generacije evalvacij.

Znanje, vrednote in motivacija udeležencev v procesu evalvacij se zdijo še posebej pomembni predvsem z vidika uporabe metodologije in povsod tam, kjer so teme razprav zelo raznolike. Gregoryjeva²² opozarja, da je pristop Gube in Lincolnove precej naven pri iskanju konsenza. Laughlin in Broadbent²³ trdita, da avtorja napačno predvidevata, da rešitve oziroma predlogi glede ciljev, odnosov in izhodišč »ne morejo kar pasti iz konsenza« in da je potrebno o določenih vsebinah razpravljati in poiskati stališča pri strokovnjakih.

Pri administrativnih omejitvah Guba in Lincolnova po mnenju Gregoryjeve²⁴ predvsem zdravita simptome in ne odpravita vzrokov zastojev dokumentacije, ki nastajajo v procesu evalvacije. V drugi fazi evalvacije naj bi se krog informacij med udeleženci razširil tako, da se vsi seznanijo z ugotovitvami in ostalimi relevantni-

¹⁹ Gregory Amanda, *Problematizing Participation, A Critical Review of Approaches to Participation in Evaluation Theory, Evaluations*, Sage Publications, 2000, Vol 6(2), str. 179–199.

²⁰ Dudley v Gregory Amanda, *Problematizing Participation, A Critical Review of Approaches to Participation in Evaluation Theory, Evaluations*, Sage Publications, 2000, Vol 6(2), str. 179–199.

²¹ Gregory Amanda, *Problematizing Participation, A Critical Review of Approaches to Participation in Evaluation Theory, Evaluations*, Sage Publications, 2000, Vol 6(2), str. 179–199.

²² Prav tam.

²³ Laughlin in Broadbent v Gregory Amanda, *Problematizing Participation, A Critical Review of Approaches to Participation in Evaluation Theory, Evaluations*, Sage Publications, 2000, Vol 6(2), str. 179–199.

²⁴ Prav tam.

mi podatki. V praksi v tej fazi dejansko prihaja do zastojev.

Socialne omejitve se nanašajo predvsem na dejstvo, da je evalvacija lahko uspešna le, če je v kontekstu kulturnih, političnih in socialnih vplivov okolja. Naloga evalvatorja naj bi bila, da se pred začetkom procesa evalvacije seznanijo s socialnim okoljem, kar po mnenju Gregoryjeve²⁵ predstavlja problem. Na ta način je vloga evalvatorja privilegirana in prepotencirana. Za dobro poznavanje socialnega okolja predlaga prisotnost dodatnega udeleženca v procesu evalvacije, ki naj bi bil strokovnjak na svojem področju.

2.1 Tipi evalvacij

Migličeva²⁶ deli evalvacije na tri tipe, in sicer: analiziranje potreb po usposabljanju in načrtovanju usposabljanja ali predformativno evalvacijo (ang. Preformative Evaluation), formativno evalvacijo (ang. Formative Evaluation) in sumativno evalvacijo (ang. Summative Evaluation).

Pri analiziranju potreb po usposabljanju in načrtovanju usposabljanja opozarja, da gre dejansko za prvi korak oziroma prvo fazo v nizu vseh dejavnosti, ki zajemajo proces usposabljanja. Le-ta zajema vnaprej določeno oceno potreb po usposabljanju, ki je izdelana v skladu s strateškimi načrti organizacije oziroma drugimi temeljnimi dokumenti, ki se navezujejo na razvoj organizacije²⁷.

Formativna evalvacija sledi predformativni in se ukvarja z ugotavljanjem prednosti in slabosti programa usposabljanja v vseh njegovih razvojnih fazah, npr. v trajanju aktivnosti, vsebini, časovnem razporedu, reakcijah udeležencev, porabi virov ... Gre za proces, ki traja ves čas in se ukvarja s posameznimi operacijami usposabljanja. To je evalvacija, ki jo pogosto imenujejo notranja, ki preučuje proces »od spodaj in od znotraj«²⁸.

Sumativna evalvacija je evalvacija, ki se ukvarja z uspešnostjo programa po končanem procesu. Opisuje, kaj je bilo doseženo,

²⁵ Isto.

²⁶ Dr. Gozdana Miglič se je v svoji doktorski disertaciji in kasnejših monografijah posvetila predvsem izobraževanju, usposabljanju in izpopolnjevanju v javni upravi. Kljub temu, da v svojih delih veliko piše o usposabljanju in izpopolnjevanju, velja evalvacijska teorija tudi in predvsem za področje izobraževanja kot eno od javnih politik (angl. policy analysis). Miglič Gozdana, Ugotavljanje potreb po usposabljanju ter vrednotenje učinkov usposabljanja v državni upravi, doktorska disertacija, Fakulteta za družbene vede, 2002.

²⁷ Isto.

²⁸ Macur v Miglič Gozdana, Ugotavljanje potreb po usposabljanju ter vrednotenje učinkov usposabljanja v državni upravi, doktorska disertacija, Fakulteta za družbene vede, 2002, str. 63.

kakšne so posledice, učinki, in včasih tudi, ali učinki upravičujejo stroške. Dejansko gre za evalvacijo »od zgoraj in od zunaj«. Njene informacije so povezane z odločitvami, ali se program ukine, razširi, skrajša itd.²⁹.

Rihterjeva in Mesec³⁰ med vrste evalvacij uvrščata formativno in sumativno evalvacijo, pri čemer na zadevo gledata širše, in sicer pravita, da formativna evalvacija poleg evalvacije procesa vključuje tudi evalvacijo rezultatov (ciljev), medtem ko lahko sumativna evalvacija poleg evalvacije rezultatov vključuje tudi evalvacijo procesa. »Bistvena razlika med njima je torej v namenu, in ne toliko z vidika predmeta evalvacije«.

Frechtling in Sharp³¹ poznata dva tipa evalvacij; pri formativni pričakujeta odgovore na vprašanja, ki se začenjajo z »do kakšne mere«, »kako«, »na kakšen način«, pri sumativni evalvaciji pričakujeta odgovore na vprašanja, ki se začnejo s »kaj je bilo«, »kako ste naredili«, »kakšni so bili« ... Z navedenim prikazom le pojasnjujeta, da je sumativna evalvacija stvar preteklosti, nekaj, kar se je že zgodilo, formativna pa je nekaj, kar traja, in v procesu trajanja so možne ali celo nujne stalne spremembe.

2.2. Modeli evalvacij

Kot pravi Migličeva³², je proces evalvacije sestavljen iz dveh postopkov, in sicer iz določanja meril za merjenje uspešnosti in uporabe ustreznih modelov, metod in tehnik za ugotavljanje sprememb pri vodenju programa.

Literatura omenja najrazličnejše možnosti izbire modelov, metod in tehnik, ki jih lahko uporabimo v procesu evalvacije, a zelo redko povsem natančno pove in prikaže, kako so bile evalvacije pravzaprav izpeljane v praksi. Iz taiste literature je razvidno, da evalvacije v praksi potekajo, vendar se glede poimenovanja modela evalvacije, ki je v rabi oziroma so ga v konkretnem primeru

²⁹ Isto.

³⁰ Mesec v Rihter, Liljana. Evalvacije na področju socialnega varstva in njihov pomen za prilagajanje sodobnih držav blaginje na izzive globalizacije. Doktorska disertacija. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2004, str. 95.

³¹ Sharp Laure, Frechtling Joy, Mahoney Colleen, Berkowitz Susan, Silverstein Gary, User - Friendly Handbook for Mixed Method Evaluations, National Science Foundation, Division of Research, Evaluation and Communication, 1997, <http://www.nsf.gov/pubs/1997/nsf97153/start.htm>. (zadnjič obiskano 2. marec 2006).

³² Miglič Gozdana, Ugotavljanje potreb po usposabljanju ter vrednotenje učinkov usposabljanja v državni upravi, doktorska disertacija, Fakulteta za družbene vede, 2002.

uporabili, niso povsem držali tipičnih značilnosti posameznega modela evalvacije.

Iz pregleda literature lahko zaključimo, da je vsak evalvacijski proces ne glede na tipologijo in izbrani model dejansko zgodba zase, torej unikatna evalvacija. Ideje o povsem identičnih ponovitvah so utopične.

Modeli evalvacij v literaturi izhajajo iz dveh znanstvenih paradig:

paradigma	model	avtorji, ki ga/jo omenjajo
POZITIVISTIČNA Kvantitativne metode: vprašalniki, testi, obstoječe baze podatkov.	Ekperimentalni model	STRCHER in DAVIS
	Sistemska analiza	HAUSE, MACUR
	Evalvacijska raziskava	HERMAN, MORRIS, FRITZ-GIBBON
KONSTRUKTIVNA Kvalitativne metode: opazovanja, intervjuji, ciljne skupine, študija dokumentov, študija primerov.	Študija primera	HAUSE
	Odzivna evalvacija	HERMAN, MORRIS, HAUSE
	Demokratična evalvacija	MACDONALD
	Iluminativna	PARLETT in HAMILTON
	Pluralistična	SMITH in CANTLEY
	Naturalistična	

Tabela 1. Tabela je izdelana v kombinaciji naslednjih virov: Miglič (2002b), Macur (2000), Sharp in ostali (1997).

Eksperimentalna raziskava

Eksperimentalna raziskava se je razvila kot eden prvih modelov evalvacije. Poseben poudarek je bil namenjen opredelitvi učinkov usposabljanja in drugih oblik razvoja ter dokazovanju, da so opažene razlike v vedenju ali stanju lahko posledica izvedenega programa.

Raziskava je temeljila predvsem na kvantitativni metodologiji, kar je tudi sicer značilnost znanstvene raziskave, oziroma na povsem statističnih osnovah. Postopek je bil merljiv, natančen in je zdržal vsako preverjanje ter primerjanje z drugimi tovrstno pridobljenimi podatki. Spemembe, ki naj bi jih program prinesel,

so bile v obliki hipotez določene že vnaprej. V raziskavo je bila vključena kontrolna skupina.

Sistemska ali ciljno usmerjena evalvacija

Bistveni element sistemske ali ciljno usmerjene evalvacije so cilji programa, ki naj bi bili določeni že na samem začetku. Ti naj bi vplivali na razvijanje, oblikovanje in izvajanje programa, ki se izvaja za manjše skupine udeležencev. Poleg ciljev je poudarek tudi na končnih rezultatih in povratnih informacijah udeležencem in skupinam, ki morajo zagotavljati vložek v program.

Iluminativna evalvacija

Iluminativna evalvacija je odziv na neustreznost eksperimentalne raziskave, saj poskuša povečati obseg opazovanega vzorca na bolj zahtevne statistične metode in iskanje kvalitativnih vidikov. Evalvacija ni strogo usmerjena h končnim ciljem, ampak jo v veliki meri zanimajo predvsem dogajanja med samim postopkom evalvacije. Posebej jo priporočajo na področju izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja. Precejšen poudarek je na odprtosti in prilagodljivosti. Evalvator naj bi bil zunanji sodelavec, kar bi zagotavljalo evalvaciji večjo širino. Temeljni namen je vzpodbuditi splošno zavedanje o programu in procesu.

Evalvacija brez ciljev

Evalvacija brez ciljev naj bi temeljila na učinkih, ki niso nujno povezani s samimi cilji. Nepričakovani učinki se v procesu evalvacije najprej pojavijo na udeležencih, kasneje pa na vseh ostalih, ki na udeležence vplivajo. Evalvacija brez ciljev naj bi iskala take učinke programa in jih vrednotila. Dejansko gre za iskanje učinkov v najširšem možnem smislu. Nepričakovani učinki naj ne bi imeli negativnega prizvoka, evalvator mora v procesu ostati objektivni in neodvisen.

Evalvacija kot poseg

Evalvacija je lahko pojmovana tudi kot poseg, ker je zaradi svoje uporabnosti razumljena kot intervencija ali poseg in ker naj bi doprinesla k informacijam, ki bi zagotavljale spremembe v prihodnosti. V tem kontekstu poznamo odzivno evalvacijo, evalvacijo, usmerjeno k odločanju, in evalvacijo, usmerjeno k nosilcem interesov.

Odzivna evalvacija ali »transakcijski model« je posebej usmerjen k proučevanju izobraževalnih programov, pri čemer gre za študije posameznih primerov. Poudarek je na kvalitativnem pristopu obravnavanja vseh sodelujočih, na njihovem doživljanju, odzivanju, medsebojnem razumevanju in reševanju konfliktov. Model sta dodatno razvila Guba in Lincolnova in ga označila kot »odzivno konstruktivistično« ali evalvacijo četrte generacije. Tradicionalno pojmovanje zanesljivosti, veljavnosti in objektivnosti so zamenjale ustreznost, možnost preverjanja in potrjevanja ter verodostojnost. Verodostojnost je mogoče doseči s triangulacijo, kar pomeni nujnost ocenjevanja z več zornih kotov oziroma obravnavanje situacije s čim večjo širino.

Evalvacija, usmerjena k učinku je namenjena predvsem njeni uporabi v praksi, kjer je bistvenega pomena, kdo je naročnik evalvacije, kar kaže na njen politični vidik. Evalvator vnaprej opravi razgovore z vsemi potencialnimi udeleženci in naročnikom evalvacije in poskuša ugotovi, kaj dejansko želijo. Uporabljajo se kvantitativne in kvalitativne metode raziskovanja. Dejansko gre za strategijo sprejemanja evalvacijskih odločitev.

Evalvacija, usmerjena k nosilcem interesov, je stopnjevana evalvacija, usmerjena k učinkom. Poudarek je namenjen dejanskim nosilcem interesov, torej najvišjemu vodstvu, posameznim vodjem, oblikovalcem programov, udeležencem, njihovim neposredno nadrejenim itd.

Predvsem je namenjena dejanski uporabi rezultatov, ugotovitev, ki se včasih pišejo v obliki različnih dokumentov za različne uporabnike.

Pri evalvacijah kot posegu je potrebno posebej omeniti njihovo uporabno vrednost, torej naravnost k uporabniku in končnim rezultatom, ki lahko izboljšajo tako končni produkt kot tudi sam proces, vendar pa iz te prednosti izhajajo tudi glavne slabosti. Evalvacija, ki je usmerjena k uporabniku oziroma k učinku, lah-

ko zelo hitro postane orodje nekega procesa, ki s strokovnostjo in znanstvenimi metodami nima ničesar skupnega. Vloga evalvatorja, ki naj bi bila strokovna, objektivna in neodvisna, se lahko z intenzivirano zavzetostjo za doseg učinka zmanjša predvsem v nepristranskosti in verodostojnosti³³.

Kot je razvidno iz predstavljenih modelov evalvacij, so se ti razvili iz kombinirane uporabe kvantitativnih in kvalitativnih metodoloških pristopov; v nekaterih primerih bi težko ločili, ali je evalvacija formativna ali sumativna. Iz pregleda literature s področja evalvacij je evidentno, da se v teoriji kot tudi v praksi uporabljajo najrazličnejše kombinacije metodologij, pristopov, modelov; kot je bilo že večkrat poudarjeno, je vsaka evalvacijska raziskava drugačna. Pomembno v razvoju evalvacij je, da postajajo vedno bolj kompleksne in dovršene v svojih ugotovitvah, predlogih, predvsem pa skozi sam proces evalvacije.

3. Evalvacije v visokem šolstvu

Bolonjski proces vodi k večji združljivosti in primerljivosti sistemov visokega šolstva, udeležencem izobraževanja olajšuje mobilnost, ustanovam pa pomaga pritegniti študente in strokovnjake z drugih kontinentov. Visoko šolstvo se je tako v zadnjem času moderniziralo s sprejetjem strukture treh ciklov, ki znotraj nacionalnih kontekstov vključuje tudi možnost vmesnih kvalifikacij, povezanih s prvim ciklom, ter sprejetjem evropskih standardov in smernic za zagotavljanje kakovosti³⁴ (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area).

V skladu s standardi evropske mreže agencij za zagotavljanje kakovosti v visokem šolstvu (European Association for Quality Assurance in Higher Education-ENQA) je evalvacijski senat Sveta za visoko šolstvo od septembra 2007, ko je prevzel svoje naloge do konca svojega delovanja v letu 2010, opravil na področju kakovosti v visokem šolstvu veliko dela in z njim dosegel pomemben napredek, o čemer pričajo letna metaporočila. Med drugimi nalogami je moral senat z intenzivnim delom izpolniti temeljni pogoj za članstvo v evropski mreži agencij za zagotavljanje kakovosti v

³³ Miglič Gozdana, Ugotavljanje potreb po usposabljanju ter vrednotenje učinkov usposabljanja v državni upravi, doktorska disertacija, Fakulteta za družbene vede, 2002.

³⁴ Čuš v Debevec Tatjana (urednik), Šubic Klemen, Grošelj Špela, Škodnik Denis, Spremljanje, ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti v Slovenskem visokošolskem prostoru v letih 2007 in 2008: Metaporočilo Senata za evalvacijo, Svet Republike Slovenije za visoko šolstvo, 2009, str. 6.

visokem šolstvu, ki zahteva nepretrgano opravljanje zunanjih evalvacij najmanj dve leti, h katerim je potrebno pritegniti tudi tuje strokovnjake in jih zato prevesti tudi v angleški jezik ter tako pripraviti vso potrebno dokumentacijo. Z javno objavo metaporočila je tako izpolnjen eden izmed ključnih pogojev za enakovredno sodelovanje v tej elitni skupini³⁵.

Skrb za zagotavljanje kakovosti visokega šolstva je v sodobni družbi ena izmed osnovnih nalog, države podpisnice Bolonjske deklaracije pa so si jo zadale kot eno izmed stalnih nalog v povezavi z evropsko dimenzijo zagotavljanja kakovosti v visokem šolstvu, kamor umeščajo naslednje elemente kakovosti: samoevalvacijo, zunanjo evalvacijo, akreditacijo in izboljšanje³⁶.

Nacionalna komisija za kvaliteto visokega šolstva je bila oblikovana leta 1996 in prenovljena leta 2000. Bila je predhodnica Agencije za zagotavljanje kakovosti v visokem šolstvu. Izdelala je Merila za spremljanje, ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti visokošolskih zavodov, študijskih programov ter raziskovalnega, umetniškega in strokovnega dela (2004). »Prva« merila imajo tri področja evalviranja: visokošolske zavode, študijske programe in znanstvenoraziskovalno delo. Izvedla je pilotske institucionalne zunanje evalvacije³⁷ (2006), vzpostavila sistem zagotavljanja kakovosti, nudila podporo izboljševanju visokošolskih zavodov, vzpostavila minimalne standarde delovanja v visokem šolstvu ter preverila »prva« merila v praksi³⁸.

Kot že navedeno, jo je nasledil Svet za visoko šolstvo in njegov evalvacijski senat.

Kako torej potekajo procesi za zagotavljanje kakovosti visokega šolstva v praksi?

O vplivu sistematične evalvacije na kakovost poslovnega odnosa izvemo več na primeru Visoke poslovne šole v Mariboru, kjer ocenjujejo, da imajo dobro zastavljen in vzpostavljen sistem nenehnega zagotavljanja in izboljševanja kakovosti, kar se odraža v

³⁵ Debevec Tatjana (urednik), Šubic Klemen, Grošel Špela, Škodnik Denis, Spremljanje, ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti v Slovenskem visokošolskem prostoru v letih 2007 in 2008: Metaporočilo Senata za evalvacijo, Svet Republike Slovenije za visoko šolstvo, 2009.

³⁶ Pauko Miha, Organizacija izvedbe letnih samoevalvacijskih poročil članic Univerze v Mariboru, Moderna organizacija, marec 2007, str. 1448–1457.

³⁷ Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Naravoslovno-tehnična fakulteta Univerze v Ljubljani, Visoka zdravstvena šola Univerze v Mariboru in Visoka šola za upravljanje in poslovanje Novo Mesto so bile med kandidatkami in tudi izbrane za pilotske institucionalne zunanje evalvacije izvedene v letu 2006.

³⁸ Čuš Franci, Pauko Miha, Organizacija in izvedba pilotnih zunanjih evalvacij kakovosti visokošolskih zavodov, Moderna organizacija, marec 2007, str. 384–390.

dobro razvitih poslovnih odnosih in uspešnosti izvedbe študijskih programov³⁹. Menijo, da nenehna in sistematična evalvacija kot sestavni del procesa zagotavljanja kakovosti ne vpliva neposredno le na status kakovosti v poslovnem okolju, ampak zaradi usmerjenosti v nenehno izboljševanje obstoječega in vzpodbujanja inovativnosti neposredno vpliva tudi na razvoj poslovnega okolja in omogoča prehod v višjo evolucijsko fazo⁴⁰.

Izkušnje z zunanjo evalvacijo ima Univerza v Mariboru, ki je Združenje Evropskih univerz⁴¹ prvič gostila leta 1998, v letu 2004 pa se je ponovno odločila za zunanjo evalvacijo z namenom temeljito preučiti organizacijo Univerze v Mariboru in njenih mehanizmov za zagotavljanje kakovosti ter ugotoviti ali so bile slabosti in prednosti, ugotovljene leta 1998, odpravljene oziroma ohranjene. Vsaka zbrana mednarodna priporočila naj bi pomembno prispevala k nadaljnjemu razvoju univerze kot instrument za promocijo institucionalnih sprememb in povečanje kakovosti upravljanja⁴². Za področje višjega strokovnega izobraževanja Mihelič meni, da je pomembna funkcija samoevalvacije ugotoviti prednosti in slabosti ter na takšni osnovi oblikovati analize, ki bodo hkrati priporočila za prihodnje izpopolnjevanje kakovosti dela. Rezultat notranje evalvacije je poseben akcijski načrt, ki naj bi institucijo vzpodbudil k razmišljanju o načinih izpeljave sprememb, hkrati pa k zavesti, da je vsak izmed vpletenih odgovoren za kakovost in vpeljevanje novosti ter izboljšav⁴³.

Pauko⁴⁴ ugotavlja, da so pogledi na kakovost v visokem šolstvu v svetu precej različni, kar je evidentno tudi pri članicah Univerze v Mariboru, saj pristopajo k samoevalvacijam različno. Članice univerze na podlagi priporočenih navodil izdelajo samoevalvacijska poročila, ki so morda primerljiva z poročili drugih članic univerze, nikakor pa ne z večino od njih ali celo z vsemi. Bistveno se razlikujejo ne samo po vsebini, ampak tudi po obsegu.

Bolj podrobne informacije o organizacijski strukturi, samem

³⁹ Cergol Suzana, Drolc Ksenija, Kostanjevec Andrea, Vpliv sistematične evalvacije na kakovost poslovnega odnosa in zagotavljanje kakovosti v odnosu do strank in dobaviteljev na Visoki poslovni šoli Maribor, Moderna organizacija, marec 2007, str. 351.

⁴⁰ Isto

⁴¹ European University Association

⁴² Pauko Miha, Organizacija izvedbe letnih samoevalvacijskih poročil članic Univerze v Mariboru, Moderna organizacija, marec 2007, str. 1454.

⁴³ Mihelič Anton, Evalvacija višjega strokovnega šolstva Slovenije v funkciji nacionalne in evropske primerljivosti, Moderna organizacija, marec 2007, str. 1239.

⁴⁴ Pauko Miha, Organizacija izvedbe letnih samoevalvacijskih poročil članic Univerze v Mariboru, Moderna organizacija, marec 2007, str. 1454.

delovanju, organizaciji dela in rezultatih evalvacij so na voljo v zelo podrobnih metaporočilih Sveta Republike Slovenije za visoko šolstvo.

3.1. Nacionalna agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu

Na podlagi 51. e člena⁴⁵ Zakona o visokem šolstvu (Uradni list RS, št. 119/06) je Vlada Republike Slovenije s posebnim sklepom (Uradni list RS, št. 114/09) ustanovila Nacionalno agencijo Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu (NAKVIS), ki je pričela z delovanjem 1. marca 2010, ko je z delom prenehal Svet Republike Slovenije z visoko šolstvo. NAKVIS je v mesecu novembru 2010 na svojih spletnih straneh objavila Predlog meril za akreditacijo in zunanjo evalvacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov⁴⁶, v katerem med drugim predvideva tudi uvedbo evalvacij kot redno in predpisano obliko dela v visokem šolstvu. Evalvacije v visokem šolstvu so sicer določene v 80. členu Zakona o visokem šolstvu, ki o kakovosti pravi:

»Kakovost visokošolskih zavodov, študijskih programov ter znanstvenoraziskovalnega in umetniškega ter strokovnega dela ocenjujejo visokošolski zavodi (samoevalvacija) in evalvacijski senat Sveta Republike Slovenije za visoko šolstvo⁴⁷ (zunanja evalvacija). Ugotovitve iz samoevalvacijskih poročil in poročil o zunanjih evalvacijah se upoštevajo ob ponovni akreditaciji visokošolskih zavodov in njihovih študijskih programov. Na podlagi ugotovitev

⁴⁵ Ustanovitveni akt, ki se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije, sprejme Vlada Republike Slovenije. Vlada Republike Slovenije izvaja ustanoviteljske pravice v imenu Republike Slovenije. V ustanovitvenem aktu se določijo: ime in sedež agencije, namen agencije, naloge oziroma dejavnosti agencije, sestava organov agencije ter število in mandatna doba članov teh organov, pristojnosti organov agencije, razmerja agencije do ustanovitelja, razmerja agencije do drugih subjektov, sredstva, ki jih ustanovitelj namenja za ustanovitev in začetek dela agencije, način financiranja agencije, odgovornost ustanovitelja za obveznosti agencije, druga vprašanja, pomembna za ustanovitev in delovanje agencije, druga vprašanja, za katera ta ali drug zakon določa, da morajo biti urejena v ustanovitvenem aktu.

⁴⁶ Pri svojem delovanju je agencija samostojna in neodvisna. Zavezujejo jo načela strokovnosti, nepristranosti, zakonitosti in politične nevtralnosti. Agencija je neposredni nevladni proračunski uporabnik. Agencija po javnem pooblastilu na podlagi tega zakona ureja pravna razmerja in odloča v posamičnih stvareh. Pri izvajanju teh nalog agencija izdaja: splošne akte za izvrševanje javnih pooblastil, ki se objavijo v Uradnem listu Republike Slovenije, ter posamične upravne akte za odločanje v posamičnih javnopravnih stvareh. Če s tem zakonom ni določeno drugače, agencija o posamičnih pravicah in zahtevkih strank odloča po postopku, določenem z zakonom, ki ureja splošni upravni postopek.

⁴⁶ Dostopno na <http://www.nakvis.si/Public/AKREDITACIJA.pdf>, 20. 11. 2010.

⁴⁷ Zdaj NAKVIS.

evalvacijskega senata Sveta Republike Slovenije za visoko šolstvo⁴⁸ ministrstvo, pristojno za visoko šolstvo, visokošolskemu zavodu določi rok za odpravo morebitnih pomanjkljivosti. Če pomanjkljivosti v roku niso odpravljene, se, ne glede na zakonsko predpisani rok, začne postopek za ponovno akreditacijo».

Predlog meril za akreditacijo in evalvacijo v delu, ki evalvacijo predlaga opredeljuje naslednje definicije:

»*evalvacija*: sklop vseh aktivnosti, s katerimi se spremlja izvajanje načrtov o delovanju visokošolskega zavoda ter vključenost zavoda v razvoj okolja in vrednotenje dosežkov; evalvacija je samoevalvacija ali zunanja evalvacija.

samoevalvacija: opravlja jo visokošolski zavod sam z namenom evalvacije dosežkov (pregleda, analiz) ter priprave in izvedbe ukrepov za nadaljnji razvoj svojih dejavnosti;

samoevalvacijsko poročilo: poročilo visokošolskega zavoda o opravljeni samoevalvaciji, v katerem so dokumentirane in analizirane ugotovitve o dosežkih in pomanjkljivostih izvajanja dejavnosti zavoda ter predlogi za odpravo napak oziroma izboljšave;

zunanja evalvacija: postopek presoje dosežkov delovanja visokošolskega zavoda po področjih, ki jih določajo ta merila; vključuje primerjavo z akreditiranimi pogoji za njegovo ustanovitev in študijskimi programi; eden ključnih elementov za izvedbo zunanje evalvacije je samoevalvacijsko poročilo kot dokazilo o izvedenih samoevalvacijah.«⁴⁹.

Med pojmi, ki so predlagani kot pomembni za evalvacijo, so še:

»*deležniki*⁵⁰: vsi deležniki, ki delujejo v visokem šolstvu oziroma so z njim povezani: študenti visokošolski učitelji in sodelavci, raziskovalci, delodajalci« in

»*skupina strokovnjakov*⁵¹: izvedenci agencije, ki sodelujejo pri ugotavljanju in dokazovanju izpolnjevanja pogojev za prvo oziroma podaljšano akreditacijo visokošolskega zavoda ali študijskega programa ter v postopkih zunanje evalvacije«⁵².

⁴⁸ Zdaj NAKVIS.

⁴⁹ Prav tam, str. 3.

⁵⁰ Kot je že pojasnjeno v prvi opombi pod črto, je v sociologiji izvorno v rabi angleška beseda »stakeholders«, ki jo slovenska strokovna literatura prevaja kot udeleženci ali nosilci interesov, torej vsi tisti, ki v procesu sodelujejo oziroma imajo v njem nek interes in nanj lahko tudi vplivajo.

⁵¹ Ob upoštevanju terminologije, ki je v rabi na področju evalvacij kot znanstvene vede, gre torej za evalvatorja. Iz tega lahko sklepamo, da so strokovnjaki agencije hkrati strokovnjaki za evalvacije in s tem suvereni na področju metodologije raziskovanja, ki je poleg ontologije in epistemologije bistvena za razumevanje osnovnih znanstvenih paradig (Macur, 2000).

⁵² Prav tam, str. 2.

4. Pomen uporabe znanstvene metodologije v evalvacijah

Pri izvajanju najrazličnejših raziskav in evalvacij avtorji nameenjajo največ pozornosti metodam evalvacije oziroma metodološkemu pristopu k raziskavam. Na voljo imamo tri vrste metod, ki se uporabljajo pri izvajanju evalvacij: kvalitativno, kvantitativno in kombinirano. Med kvantitativne metode spadajo vprašalniki, testi in razpoložljive baze podatkov, medtem ko med kvalitativne metode sodijo opazovanja, intervjuji in izbrane skupine – pilotske skupine⁵³. Bistvena razlika med obema metodama je, da so kvantitativne metode bolj enostavne, matematično in statistično natančne, vendar razen števil kakšnih posebnih kakovostnih rezultatov ne dobimo, medtem ko je pri kvalitativnih metodah nabor podatkov ali izsledkov bolj pester, vendar težje merljiv in bolj zahteven za interpretacijo. Zaradi navedenega mnogi avtorji⁵⁴⁵⁵⁵⁶⁵⁷⁵⁸ zagovarjajo kombinirano metodo analize. Health⁵⁹ meni, da kvalitativna (ali naturalistična) metoda variira glede na raziskovalno paradigmo, metode in domneve, vendar so pri taki raziskavi rezultati jasni in enostavni, hkrati pa obstaja možnost, da si rezultate interpretira vsak individualno in pove svoje mnenje, medtem ko pri kvantitativnih (konvencionalnih, pozitivističnih) raziskavah, evalvacijah oziroma rezultatih te možnosti nimamo⁶⁰. Nau zagovarja kombinacijo kvalitativne in kvantitativne metode, saj pravi, da lahko edino tako zagotovimo nabor podatkov, ki dajejo celovi-

⁵³ Sharp Laure, Frechtling Joy, Mahoney Colleen, Berkowitz Susan, Silverstein Gary, User – Friendly Handbook for Mixed Method Evaluations, National Science Foundation, Division of Research, Evaluation and Communication, 1997, <http://www.nsf.gov/pubs/1997/nsf97153/start.htm> (2. marec 2006).

⁵⁴ Hearn Jeff, Lawer John, Dowswell George, Qualitative Evaluations, Combined Methods and Key Challenges, General Lessons from the Qualitative Evaluation of Community Intervention in Stroke Rehabilitation, Evaluations, Sage Publications, 2003, Vol 9(1), str. 30–54.

⁵⁵ Hantrains Linda, Comparative Research Methods, Social Research Update, Sociology at Surrey, University of Surrey, Summer 1995, Issue 13, <http://www.soc.surrey.ac.uk/sru/SRU13.html> (24. marec 2006).

⁵⁶ Levin – Rozalis Miri, Abduction: A Logical Criterion For Programme and Project Evaluation, Evaluations, Sage Publications, 2000, Vol 6(4), str. 415–432.

⁵⁷ Winwright David, Can Sociological Research Be Qualitative, Critical and Valid, The Qualitative Report, Volume 3, Number 2, July, 1997, <http://www.nova.edu/sss/QR/QR3-2/wain.html> (23. marec 2006).

⁵⁸ Virtanen Petri, Uusikyla Petri, Exploring the Missing Links between Cause and Effect, A Conceptual Framework for Understanding Micro – Macro Conversions in Programme Evaluation Evaluations, Sage Publications, 2004, Vol 10(1), 77–91.

⁵⁹ Health W. Antony (1997): The Proposal in Qualitative Research, The Qualitative Report, March, 1997, Volume 3, Number 1, <http://www.nova.edu/sss/QR/QR3-1/heath.html> (21. marec 2006).

⁶⁰ Isto.

to sliko, ki je uporaba ene same metodologije ne zagotavlja⁶¹. Pri kombinaciji obeh metod lahko pride do nabora različnih podatkov, ki lahko vodijo h kontradiktornim rezultatom in ugotovitvam medtem ko uporaba kvalitativnih raziskav v preveliki meri škodi kakovosti rezultatov predvsem v kontekstu zagotavljanja njihovih ponovitev⁶².

5. Primerjalna analiza

Po primerjavi pojmovanja in razumevanja nekaterih pogledov avtorjev znanstvenih člankov na temo evalvacij in nekaterih člankov in normativnih aktov, povezanih z evalvacijo in posledično kakovostjo na področju visokega šolstva lahko ugotovimo nekaj podobnosti, predvsem pa veliko razlik.

V Republiki Sloveniji že nekaj časa potekajo različna prizadevanja v smislu oblikovanja in funkcioniranja posebnega »neodvisnega« nacionalnega organa, ki bi visokemu šolstvu zagotavljal strateško usmerjanje in ustrezno podporo v smislu organiziranja takega procesa vrednotenja, ki bi omogočal stalno izboljševanje kakovosti visokega šolstva. Tak nacionalni organ je imel od leta 1996 različna imena in se je večkrat preoblikoval.

Po pregledu literature in virov, ki v Republiki Sloveniji obravnavajo področje kakovosti visokega šolstva s poudarkom na evalvacijah, lahko ugotovimo, da je nabor skromen. Njihovi avtorji uporabljajo različno poimenovanje ključnih pojmov na področju evalvacij, ki pogosto niso povezani s pojmi predvsem pa ne z uporabo znanstvene metodologije.

Področje visokega šolstva naj bi bilo hram znanja in učenosti. V njegovem delokrogu se razvijajo znanstvene vede, ki med drugim obravnavajo, preučujejo in raziskujejo tudi področje evalvacij. Evalvacije so obravnavane in so najbolj pogoste predvsem na področju sociologije. Prizadevanja za kakovost visokega šolstva bi tako po metodi abdukcije morala vključevati v veliki meri strokovnjake in znanstvenike na področju sociologije.

Iz izbranih člankov in normativnih aktov lahko sklepamo na

⁶¹ Nau S. Douglas, *Mixing Methodologies: Can Bimodal Research be a Viable Post-Positivist Tool?*, The Qualitative Report, Volume 2, Number 3, December 1995, <http://www.nova.edu/sss/QR/QR2-3/nau.html> (23. marec 2006).

⁶² Connell Julia, Lynch Colin, Waring Peter, *Constraints, Compromises and Choice, Comparin Three Qualitative Research Studies*, The Qualitative Report, Volume 6, Number 4, December, 2001, <http://www.nova.edu/sss/QR/QR6-4/connell.html> (21. marec 2006).

prevladujočo rabo kvalitativnih metod, ki lahko v veliki meri privedejo do sklepov in končnih ugotovitev, ki so v epistemološkem smislu lahko izrazito individualne oziroma izkazujejo razumevanje problematike ozke skupine udeležencev, na kar opozarjata Gregoryeva⁶³ in Migličeva⁶⁴.

Ustrezno predznanje, uporaba in znanstvena interpretacija rezultatov, pridobljenih s kvantitativnimi metodami je na področju evalvacij bistvenega pomena s poudarkom na samoevalvaciji, ki predstavlja končni ključni dokument, ki lahko pomembno vpliva tudi na zunanjo evalvacijo, zaključno poročilo, usmeritve za prihodnost in tudi na samo akreditacijo.

6. Razprava

Za razumevanje kakovosti v visokem šolstvu je potrebno poznati najširši kontekst njegovega delovanja. Evalvacije znotraj visokošolskega sistema so samo eden izmed načinov, kako vplivati na njegovo kakovost. Z vidika področja evalvacij kot znanstvene vede bi bilo smiselno na področju visokega šolstva vključiti več strokovnjakov in znanstvenikov, ki že imajo tako znanje kot izkušnje s področja evalvacij iz znanstvenih in raziskovalnih projektov. Ustrezna priprava, uporaba, obdelava in pravilna interpretacija pridobljenega gradiva in dokumentacije je ključnega pomena za doseganje kakovosti v visokem šolstvu.

Izobraževanje, usposabljanje in izpopolnjevanje na področju evalvacij s poudarkom na metodološkem izvedbenem delu pomeni ključ do uspeha pri doseganju večje kakovosti, zaradi česar je potrebno okrepiti napore pri organiziranju le-teh. Ustanovitev organa ne glede na njegovo pojmovanje in priprava temeljnih pravnih aktov še ne zagotavlja udejanjanja kakovosti v praksi. Pregled znanstvenih in strokovnih besedil v podatkovni bazi Cobiss kaže na zelo skromen nabor besedil na področju kakovosti v visokem šolstvu. Ena izmed najpomembnejših nalog NAKVIS-a bi morala biti tudi skrb za nastajanje strokovne literature na področju evalvacij v visokem šolstvu, pri čemer je potrebno poseben poudarek nameniti metodološkemu znanju, zakonitostim uporabe kvalita-

⁶³Gregory Amanda, *Problematizing Participation, A Critical Review of Approaches to Participation in Evaluation Theory*, Evaluations, Sage Publications, 2000, Vol 6(2), str. 179–199.

⁶⁴Miglič Gozdana, *Ugotavljanje potreb po usposabljanju ter vrednotenje učinkov usposabljanja v državni upravi*, doktorska disertacija, Fakulteta za družbene vede, 2002.

tivnih in kvantitativnih metod ter njihovi interpretaciji. Znanja, ki naj bi jih imeli evalvatorji in ki naj temeljijo na znanstvenem vedenju, je potrebno sistematično organizirati in izvajati na primarni ravni, torej na nivoju nastajanja samoevalvacije, ki pomeni osnovo za nadaljnje delo za doseganje kakovosti.

Evalvacija v visokem šolstvu mora torej imeti uporabno vrednost, mora biti naravnana k uporabniku in končnim rezultatom, ki lahko izboljšajo končni produkt in s tem celoten proces. V nasprotnem primeru se lahko zgodi, kot opozarja Migličeva⁶⁵, da evalvacija postane orodje nekega procesa, ki s strokovnostjo in znanstvenimi metodami nima ničesar skupnega.

Evalvacije v slovenskem visokošolskem sistemu sicer ustrezajo merilom kakovosti v evropskem prostoru in potekajo skladno z njimi, vendar jim je skupna ravno odsotnost kvantitativnih metod pri njihovem izvajanju, kar pomeni bistveno razliko v primerjavi z metodološkim vidikom evalvacij kot znanstvene vede.

7. Zaključek

Pri pregledu obstoječe literature na področju kakovosti in evalvacij visokega šolstva je bilo ugotovljeno, da je nabor znanstvenih in strokovnih člankov skromen. Med evalvacijami v znanosti in evalvacijami v visokem šolstvu obstajajo razlike, ki so najbolj izrazite pri naboru literature, pojmovnih opredelitvah in uporabi znanstvene metodologije.

Avtorja zagovarjata tezo, da je potrebno na področju evalvacij za zagotavljanje večje kakovosti v visokem šolstvu vložiti dodatne napore za uvedbo znanstvenih pristopov pri izvajanju evalvacij. Ravno tako je potrebno znanstvena vedenja in dognanja vključiti v izobraževalne vsebine strokovnjakov NAKVIS-a in vseh tistih, ki bodo na primarni ravni delovali na področju samoevalvacij v visokem šolstvu. Kakovost visokega šolstva že dosega Evropsko primerljivost, ki sicer je merilo uspeha delovanja, lahko pa bi stremeli tudi h kakovosti na znanstvenem nivoju, saj gre vendar za najvišji izobraževalni nivo v državi, ki bi prek Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo ali pa vsaj prek NAKVIS-a v sistem visokega šolstva lahko skoncentriral že pridobljeno znanje in izkušnje na področju evalvacij kot znanstvene vede.

⁶⁵ Isto.

LITERATURA

- Cergol Suzana, Drolc Ksenija, Kostanjevec Andrea, Vpliv sistematične evalvacije na kakovost poslovnega odnosa in zagotavljanje kakovosti v odnosu do strank in dobaviteljev na Visoki poslovni šoli Maribor, Moderna organizacija, marec 2007, str. 346–351.
- Connell Julia, Lynch Colin, Waring Peter, Constrains, Compromises and Choice, Comparin Three Qualitative Research Studies, The Qualitative Report, Volume 6, Number 4, December, 2001, <http://www.nova.edu/sss/QR/QR6-4/connell.html> (21. marec 2006).
- Čuš Franci, Pauko Miha, Organizacija in izvedba pilotnih zunanjih evalvacij kakovosti visokošolskih zavodov, Moderna organizacija, marec 2007, str. 384–390.
- Dabinett Gordon, Richardson Tim, The European Spatial Approach, The Role of Power and Knowledge in Strategic Planning and Policy Evaluation, Evaluations, Sage Publications, 1999, Vol 5(2), str. 220–236.
- Debevec Tatjana (urednik), Šubic Klemen, Grošelj Špela, Škodnik Denis, Spremljanje, ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti v Slovenskem visokošolskem prostoru v letih 2007 in 2008: Metaporočilo Senata za evalvacijo, Svet Republike Slovenije za visoko šolstvo, 2009.
- Dunn William N, Public Policy Analysis, An Introduction, Prentice – Hall, Inc. Printed in United States in America, 1994.
- Geva – May Iris, Pal A. Leslie (1999): Good Fences Make Good Neighbours, Policy Evaluation and Policy Analysis – Exploring the Differences, Evaluation, Sage Publications, 1999, Vol 5(3), str. 259–277.
- Gregory Amanda, Problematizing Participation, A Critical Review of Approaches to Participation in Evaluation Theory, Evaluations, Sage Publications, 2000, Vol 6(2), str. 179–199.
- Hantrains Linda, Comparative Research Methods, Social Research Update, Sociology at Surrey, University of Surrey, Summer 1995, Issue 13, <http://www.soc.surrey.ac.uk/sru/SRU13.html> (24. marec 2006).
- Health W. Antony (1997): The Proposal in Qualitative Research, The Qualitative Report, March, 1997, Volume 3, Number 1, <http://www.nova.edu/sss/QR/QR3-1/heath.html> (21. marec 2006).
- Hearn Jeff, Lawer John, Dowswell George, Qualitative Evaluations, Combined Methods and Key Challenges, General Lessons from the Qualitative Evaluation of Community Intervention in Stroke Rehabilitation, Evaluations, Sage Publications, 2003, Vol 9(1), str. 30–54.
- Huebner Angela J., Bett, Sherry C. (1999): Examining Fourth Generation Evaluation, Application to Positive Youth Development, Evaluations, Sage Publications, 1999, Vol 5(3), str. 340–358.
- Levin – Rozalis Miri, Abduction: A Logical Criterion For Programme and Project Evaluation, Evaluations, Sage Publications, 2000, Vol 6(4), str. 415–432.
- Macur Mirna, Vpliv privatizacije na kakovost zdravstvenih storitev -evalvacija z vidika uporabnika, doktorska disertacija, Fakulteta za družbene vede, 2000.
- Mesec Blaž, Različice kvalitativnih raziskav, skripta za študente Fakultete za socialno delo, Fakulteta za socialno delo, Ljubljana, 3. december 2004.
- Miglič Gozdana, Ugotavljanje potreb po usposabljanju ter vrednotenje učinkov usposabljanja v državni upravi, doktorska disertacija, Fakulteta za družbene vede, 2002.
- Mihelič Anton, Evalvacija višjega strokovnega šolstva Slovenije v funkciji nacionalne in evropske primerljivosti, Moderna organizacija, marec 2007, str. 1235–1244.
- Nau S. Douglas, Mixing Methodologies: Can Bimodal Research be a Viable Post-Positivist Tool?, The Qualitative Report, Volume 2, Number 3, December 1995, <http://www.nova.edu/sss/QR/QR2-3/nau.html> (23. marec 2006).
- Pauko Miha, Organizacija izvedbe letnih samoevalvacijskih poročil članic Univerze v Mariboru, Moderna organizacija, marec 2007, str. 1448–1457.
- Rihter, Liljana, Evalvacije na področju socialnega varstva in njihov pomen za prilagajanje sodobnih držav blaginje na izzive globalizacije. Doktorska disertacija. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2004.
- Sharp Laure, Frechtling Joy, Mahoney Colleen, Berkowitz Susan, Silverstein Gary, User – Friendly Handbook for Mixed Method Evaluations, National Science Foundation, Division of Research, Evaluation and Communication, 1997, <http://www.nsf.gov/pubs/1997/nsf97153/start.htm> (2. marec 2006).
- Toulemonde Jacques, Fontaine Celine, Laudren Emile, Vincke Philippe Evaluation in Partnership, Practical Sugestions for Improving their Quality, Evaluation, Sage Publications, 1998, Vol. 4(2), str. 171–188.
- Virtanen Petri, Uusikyla Petri, Exploring the Missing Links between Cause and Effect, A Conceptual Framework for Understanding Micro – Macro Conversions in Programme Evaluation Evaluations, Sage Publications, 2004, Vol 10(1), 77–91.

Winwright David, Can Sociological Research Be Qualitative, Critical and Valid, The Qualitative Report, Volume 3, Number 2, July, 1997, <http://www.nova.edu/sss/QR/QR3-2/wain.html>. (23. marec 2006).

VIRI:

Zakon o visokem šolstvu (Uradni list RS, št. 119/06 – uradno prečiščeno besedilo, 59/07 – ZŠtip (63/07 popr.), 15/08 – odl. US, 64/08 in 86/09).

Sklep o ustanovitvi Nacionalne agencije Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu (Uradni list RS, št. 114/09).

Merila za spremljanje, ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti visokošolskih zavodov, študijskih programov ter znanstvenoraziskovalnega, umetniškega in strokovnega dela, Uradni list RS, št. 124/2004 z dne 19. 11. 2004.